Europenizarea Curții domneşti la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea

Vetuța Ciocan
didaciocan@yahoo.com

Deşi Țările Române erau lipsite de o legătură directă şi permanentă cu Apusul, asupra lor s-a exercitat, de-a lungul secolului al XVIII-lea, o puternică influență occidentală, în special franceză. Contactul cu limba si literatura franceză s-a produs odată cu venirea domnilor fanarioți. Mulți greci din Fanar urmăreau să ajungă dragomani, adică reprezentanți diplomatici ai Porții, funcție care, pe lângă administrarea unei regiuni supuse Imperiului Otoman, permitea întreținerea relațiilor cu marile puteri occidentale. În acest scop, dragomanii greci se străduiau să dobândească încrederea Porții şi să-şi însuşească un număr cât mai mare de limbi străine, pe care turcii nu puteau să le cunoască, fiind opriți de Coran. În afară de limba lor maternă - greaca modernă - fanarioții posedau, în mod necesar,limba stăpânitorilor, şi câteva limbi moderne în care puteau să ducă tratative pe plan internațional. Cu aceste cunoştințe ei treceau drept oamenii cei mai instruiți din Peninsula Balcanică. Fanarioții apreciau limba franceză pe care o considerau exponentă a unei culturi bogate. Încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, dragomanii din Țara Românească şi din Moldova lucrau sub conducerea directă a Ambasadei franceze de la Constantinopol. De aici li se trimitea câte un secretar francez,de fapt un fel de agent secret, care se informa asupra conduitei domnitorului, făcea vizite persoanelor notabile din oraş şi raporta totul ambasadorului din Constantinopol. Secretarii francezi au fost utili în felul lor. Prin scrieri minore un Jean Louis Carra, un conte D'Hauterive şi alții au răspândit pentru prima oară in Franța numele de Valahia şi de Moldova.[1]

Influența franceză asupra Țărilor Române este o influență constructivă exercitată de departe şi aproape inconştient de către un popor asupra altuia. Franței i-a fost hărăzit dreptul ca, prin razele civilizației sale să lumineze, să încălzească, să readucă la viață, fără să-şi dea seama, un popor de acelaşi neam cu ea, care pierea în barbarie şi suferință tocmai în răsăritul Europei.

Chiar în timp ce influența franceză pătrundea în țara lui sub toate formele, poporul român nu a avut decât noțiuni foarte neclare, foarte vagi despre poporul francez. Francezii şi românii s-au cunoscut în mod direct de-abia la jumătatea secolului al XIX-lea când influența este exercitată de unii şi primită de ceilalți în mod conştient.

Românii învață limba franceză, adoptă manierele franceze, ideile şi formele exterioare ale civilizației franceze datorită contactului cu grecii şi ruşii care încercau mai direct influența acestei civilizații. Civilizația franceză a influențat multe țări din Europa dar se poate afirma că această influență s-a făcut cel mai mult simțită şi a adus schimbările cele mai adânci ale vechilor stări de lucruri în Principatele Dunărene. Ea a modelat pentru o bună bucată de vreme gândirea şi sensibilitatea românească şi poate fi identificată în toate manifestările spiritualității româneşti, atât în politică cât şi în administrație sau în viața socială. Deocamdată,vreme de un secol, pregătirea pentru intrarea în altă lume se face prin limbă. Neologizarea în sens apusean a limbii apare de acum. Pe

[1]Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile*, Editura Univers, Bucureşti, 1982.p. 34.

www.muzee-valcea.ro / www.cimec.ro

timp de pace influența franceză venea, de dincolo de Dunăre, de la Constantinopol, prin intermediul grecilor, iar pe timp de război era adusă de dincolo de Nistru, de armatele ruseşti. În secolul al XVIII-lea Rusia a suferit o puternică influență franceză. Din anul 1781 s-a creat un consulat rus la Bucureşti. Prin vocea consulului Rusia a intervenit de multe ori în favoarea Țărilor Române. În relațiile diplomatice cu marii demnitari ai țării, consulii ruşi şi personalul lor se foloseau de limba franceză ca de o limbă oficială. Prezența ofițerilor ruşi a constituit o nouă cale de pătrundere a influenței franceze în Țările Române. Printre ofițerii ruşi se aflau militari de toate naționalitățile:francezi, greci, polonezi, englezi, germani. Toți aceştia se înțelegeau între ei, dacă nu ruseşte, franțuzeşte şi utilizau aceeaşi limbă în relațiile cu boierii pământeni. Protipendada din Țara Românească a fost cucerită de excelenta pronunțare a ruşilor. Se spune chiar că ruşii vorbesc mai bine franțuzeşte decât unii secretari sau institutori francezi din Țara Românească. Din limbă a relațiilor oficiale, franceza devine din ce în ce mai mult limbă de salon şi limba familială a boierimii. **"***A vorbi şi a pronunța franțuzeşte ca un general rus"*[2] era un ideal pentru numeroşi boieri şi fii de boieri din Țările Române. Pentru instruirea copiilor domnitorilor erau chemați la Curtea Domnească perceptori francezi şi se procurau cărți din Franța. Din interes sau din spirit de imitație, o bună parte dintre boierii greci şi români care aveau relații mai strânse cu mediul cosmopolit al Istanbulului, urmau pilda domnitorului. Îşi aduceau şi în casă perceptori din Franța şi Elveția. Mulți boieri aveau biblioteci bogate în care un loc de frunte îl ocupau clasicii francezi. În anul 1775, Alexandru Ipsilanti reorganizează învățământul din Muntenia după model francez şi introduce limba franceză în şcoală, ca limbă obligatorie, alături de greacă, latină, slavonă şi română.

Pentru însuşirea temeinică a limbii franceze erau necesare gramatici, dicționare, manuale, cărți de literatură. Astfel de lucrări nu au întârziat să apară. S-au tradus în limba greacă manuale franceze de istorie, filozofie, matematică, chimie, utilizate în şcolile din Țările Române. Din literatură au fost alese , în special, operele clasicilor. S-au tradus în greceşte Voltaire, Montesquieu, Chateaubriand. În anul 1798 Franța reuşeşte să înființeze consulatele în Țările Române. Către sfârşitul secolului au început să sosească la noi emigranți francezi care căutau, de fapt, mai mult azil şi mijloace de existență, decât un centru de acțiune pentru proiecte politice. Emigranții, dintre care mulți erau adepți convinşi ai ideologiei iluministe şi revoluționare franceze, şi-au atras, însă, din ce în ce mai mult simpatia românilor şi mulți dintre ei au devenit instructori şi educatori ai copiilor boierimii Țărilor Române. Interesul românilor pentru civilizația occidentului a fost remarcat şi de călătorii străini. Astfel Stephan Ignaz Raicevich (1739-1792),secretar al lui Alexandru Ipsilanti, constată că influența franceză este foarte puternică şi că *„limba franceză este foarte mult en vogue şi sunt multe femei care o vorbesc*„[3] Călătoarea lady Elisabeth Craven din înalta aristocrație engleză, în 1786, cu ocazia unei călătorii la Constantinopol, a asistat la ceremonialul de învestire a domnitorului Nicolae Mavrogheni a cărui Curte a vizitat-o apoi la Bucureşti. Despre domnitor spune că era un fel de Tartarin de Tarascon, cu înfățişarea cruntă, cu glasul tare, căruia îi treceau prin minte tot felul de năzbâtii şi le executa ca unul căruia nu-i pasă de opinia publică deloc. În schimb apreciază faptul că vorbea foarte bine italieneşte şi franțuzeşte.[4] Într-o foaie care apărea la Petersburg la sfârşitul secolului,

---

[2] Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii române literare***,** Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1961, p. 502
[3] Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1981, p. 391.
[4] *Ibidem***,** p. 395

www.muzee-valcea.ro / www.cimec.ro

„Le spectateur du nord”, se povesteşte că*: pe vremea lui Costache Moruzi, la Curtea din Bucureşti se vorbea foarte bine franţuzeşte, aproape ca la Paris, domnul fiind înconjurat de o jumătate de duzină de intimi francezi:”* Contactul românilor cu Occidentul l-au mai făcut şi jurnalele la care boierii erau abonaţi. „ La Gazette de Vienne” ,‘’Le journal Enciclopedique“, “Notitie del Mondo”; şi altele.

Influenţa franceză a dus la modificarea deprinderilor vieţii cotidiene, încetul cu încetul. Boierii îşi schimbă mobila, comandă canapele occidentale, îşi aduc grădinari şi bucătari străini, încep să se iscălească franţuzeşte, să-şi aducă din Viena carete. Ţara este plină de secretari străini, iar bibliotecile particulare se umplu cu cărţi italiene şi franceze.

Un sector puternic influenţat a fost vestimentaţia. La fel ca şi în alte zone ale Europei, în Ţările Române, veşmintele constituiau semnul celei mai mărunte promovări sociale.[5] Moda apuseană a fost mai întâi însuşită de femei. De pretutindeni au sosit în capitală negustori de modă, croitorese, croitori. Dar moda nu este numai abundenţă, cantitate şi profunzime. Ea înseamnă schimbare la momentul potrivit. Este o problemă de anotimp, de zi, de oră. O asemenea autoritate a modei se impune în secolul al XVIII-lea. Moda mai poate însemna felul de a merge, de a vorbi, de a saluta. Moda mai înseamnă îngrijirea corpului, a feţei, a părului. Casele s-au umplut de servitori străini, de bucătari, şi, prin saloane şi iatacuri, nu s-a mai vorbit decât franţuzeşte. Aflând că, în ţările civilizate, unei femei îi şade bine să aibă un amant, doamnele şi-au luat câte doi, ca să fie cât mai la modă.[6] Despre boierii sfârşitului de secol, F. G. Laurencon spune că: *„erau cu toţii oameni aleşi prin învăţătura şi purtările lor europeneşti, cei mai mulţi vorbeau o franţuzească desăvârşită şi cu expresii din cele mai frumoase; doar în felul de a umbla mai aveau ceva din gravitatea turcilor; ca să nu pară geloşi şi ca să facă pe europenii civilizaţi, lăsau, împotriva voinţei lor, o libertate fără margini scumpelor lor jumătăţi, care le supuneau fruntea la grele încercări”*.[7] Înainte de venirea ruşilor nu se cunoşteau în Principate decât dansuri locale ca hora, brâul, bătuta. Curând toate aceste dansuri au fost părăsite şi categorisite printre amuzamentele de odinioară sau printre cele din popor. Au fost adoptate în locul lor dansurile europene: poloneze, englezeşti, franţuzeşti, valsurile, polcile, cadrilurile. Doamnele s-au apucat să cultive muzica Apusului. În unele familii îşi face apariţia câte un pian adus de la Viena. Doamnele au învăţat să cânte cu glasul şi la mandolină. A început să se şlefuiască şi comportamentul modern. Tot prin intermediul ruşilor a pătruns aşa - numita *„politeţe franceză*”. Trebuia să fii politicos nu din respect pentru alţii, ci pur şi simplu pentru a fi la modă.[8]

Aceste influenţe s-au făcut simţite şi asupra statutului femeii. Încetul ce încetul fetele au ieşit din haremurile lor zăbrelite şi au început să fie arătate logodnicilor ceva mai devreme decât în ziua nunţii. Louis Alexandre Langeron spune că *„doamnele, care mai înainte nu ştiau bine nici să meargă, au ajuns să danseze minunat*”.[9] Fetele de domni şi de boieri au început să înveţe şi altceva decât să facă prăjituri sau să crească viermi de mătase. Părinţii lor le-au adus institutoare din Italia, Germania, şi Franţa.

---

[5] Fernand Braudel**,** *Structurile cotidianului***,** Editura Meridiane, Bucureşti, 1984. p.58.
[6] Neagu Djuvara, *Între Orient Şi Occident. Ţările Române la începutul epocii moderne***,** Editura Humanitas, Bucureşti, 1995, p. 101.
[7] *Ibidem*, p. 103.
[8] Pompiliu Eliade, *op. cit*. p. 155.
[9] Nicolae Iorga, *op. cit*. p. 99.

www.muzee-valcea.ro / www.cimec.ro

Pentru o fată de domn sau de boier, cunoaşterea limbii franceze şi a pianului au deveni două elemente indispensabile. Cunoaşterea celor două elemente echivala cu un fel de certificat în preajma căsătoriei. În societate, femeia a început să fie mai respectată iar în familie să fie mai iubită. Trecuse vremea când aşteptai ca femeia să-ți cedeze locul, să te lase să treci primul. Femeile au fost primite să stea la masă alături de bărbați, nu mai erau obligate să stea în picioare în fața lor şi au început să cuteze să se aşeze pe divan la loc de cinste.

Despre interesul pentru modernism manifestat de românce la sfârşit de secol XVIII, Laurencon constată următoarele: *„ Rămâi uluit văzând cât de mult se cheltuieşte pe toalete şi cât de mare este luxul lor, care, cu siguranță, în multe privințe, îl întrecea pe cel al doamnelor din cele mai mari capitale, căci diamantele şi rochiile de caşmir sunt podoabele lor obişnuite. Moda de la Paris este urmată cu sfințenie, iar croitoresele venite din străinătate nu stau degeaba”*.[10]

În ceea ce priveşte educația, cultura generală, se pare că acestea nu au înaintat la fel de repede. Laurencon spune că: *„este un păcat că sexul frumos, înzestrat în țara aceasta cu o fire atât de plăcută şi cu forme atât de fermecătoare, nu primeşte nici una din binefacerile educației. Doamnele din Muntenia, pe lângă mintea pe care le-a dat-o din plin natura, sunt foarte vioaie şi, cu puțină osteneală, s-ar putea înfrunta cu cele mai distinse femei din Europa”*.[11]

Până la jumătatea secolului al XVIII-lea femeile nu luau parte decât la serbările mari împreună cu bărbații, păstrându-şi obiceiurile bizantine. Nici ca statut juridic nu exista egalitate. Adulterul nu era pedepsit la fel. Bărbatul avea voie să bată femeia pentru a o aduce pe calea cea bună, iar dacă ea ar îndrăzni să ridice mâna asupra lui, atunci el se poate despărți. Aşadar grija casei şi plictiseala caracterizează pe femeile din cea mai mare parte a secolului al XVIII-lea. Într-o asemenea situație nu este de mirare receptivitatea cu care femeile românce şi-au însuşit noutățile răspândite de Occident. Putem spune că influența occidentală resimțită in această etapă asupra societății româneşti este o influență binefăcătoare, novatoare. Treziți din letargia în care au stat şi s-au complăcut mai bine de o jumătate de secol, românii au încercat să demonstreze cine sunt şi ce vor cu adevărat

Summary

The eighteenth century in The Romanian Countries can be considered a moment that puts an end to an ancient period and opens a new era. The eighteenth century is an age of transition, being compared to the preceding century, impressive by their rulers and their foundations, and in facing the next century.

Overlapped to the phanariot reigns and partly to the Age of Enlightenment, that period marked a real turning point in the development of the Romanian society

[10] Neagu Djuvara**,** *op. cit*. p.103.
[11] *Ibidem*

www.muzee-valcea.ro / www.cimec.ro